

Incerteses i pandèmia

El filòsof eslovè Slavoj Žižek (2020: 125) cita un vell conte àrab:

Un criat, a qui envien a fer uns encàrrecs al mercat de Bagdad, es troba amb la mort. Aterrit per la seva mirada, torna corrents a casa i demana al seu amo que li doni un cavall per poder fugir, marxar de Bagdad, allunyar-se'n, cavalcar tot el dia per arribar al vespre a la ciutat de Samarra, on segur que la mort no el trobarà. L'amo comprèn la seva situació, li proporciona un cavall i va ell mateix al mercat a buscar la mort. La troba i li pregunta el motiu d'haver espantat d'aquella manera el seu criat. La mort, perplexa, li contesta: «No, no. Jo no volia espantar el teu criat. Només m'ha sorprès de veure'l aquí, al mercat, perquè aquesta nit tinc una cita amb ell a Samarra».

El pànic. Aquesta història il·lustra bé el pànic actual. El pànic com un malson. Com una corda que ens asfixia, una corda que, com més ens retorcem, com més volem alliberar-nos-en, més estreny el seu nus.

És com si la pandèmia hagués desfermat un pànic que estava latent. La situació actual podria ser definida com la tempesta perfecta: l'epidèmia, amb el que comporta de por, patiment i mort, els efectes econòmics, la guerra, les onades de refugiats. La violència i la fam en moltes regions del món, on s'explota el patiment de milers de persones que han de fugir, i que pot tenir conseqüències catastròfiques en un moment d'epidèmia com l'actual, perquè aquestes onades de refugiats fàcilment, a la vegada, desencadenen als països d'acollida una reacció encara més gran de pànic i de por.

Però el pànic, diu el filòsof, no és la manera adequada d'enfrontar-se a una amenaça real. Quan reaccionem amb pànic és com si no ens prenguéssim l'amenaça seriosament. Al contrari, és com si la trivialitzéssim. És com comprar paper higiènic davant d'una epidèmia letal, com passava durant els primers mesos del confinament. Curiosament, afirma, la contrapartida d'aquesta por excessi-

va és precisament la manca de por, entesa com la conseqüència lògica de prendre consciència. Aquesta por/consciència, en una situació com l'actual, estaria plenament justificada. Els últims anys, després de les epidèmies de SARS i d'Ebola o amb els problemes produïts pel canvi climàtic, s'ha repetit una vegada i una altra que era només qüestió de temps que sorgís una catàstrofe de grans dimensions. No era una qüestió de si podia sorgir o no, sinó de quan sorgiria.

El filòsof continua afirmant que no s'hauria de buscar refugi en pensaments màgics o religiosos davant d'una realitat difícil d'assumir. Aquesta epidèmia és el resultat de la pura contingència, simplement ha passat, diu, no hi ha cap significat ocult. No hauríem, per tant, de perdre el temps amb disquisicions metafísiques que ens reconfortin davant d'aquesta eventualitat.

Quina és, doncs, la manera d'enfrontar-se a aquesta crisi? Suggerix que l'actitud davant d'aquesta situació extrema és centrar-se en l'avui. Centrar-se en el que faràs ara, des d'ara fins al moment d'anar a dormir. Estructurar la pròpia vida d'una manera estable, significativa. I afirma que, actualment, tot i la gran crisi de pànic, es pot observar, paradoxalment, l'aparició d'una nova ètica: al mig d'aquesta crisi, molta gent —personal sanitari, mestres o simples pares que cuiden els seus fills— lluita i s'esforça enormement. El motiu, possiblement, no és guanyar més diners per anar de vacances. De fet, ningú no sap si tornarà a tenir vacances «com abans», o a tenir prou diners «com abans», o a viure «com abans». És la idea d'un món nou en el qual allò important són les coses bàsiques: una casa, menjar, aigua, l'amor, la comunicació amb els altres, una feina que realment importi. La idea que un necessita més coses, sembla, en aquests moments, irreal. Es tracta de tenir una vida amb sentit, una vida decent, afirma Žižek (2020: 145).

Aquesta manera de qualificar la vida —*tenir una vida decent*— és, certament, colpidora. El cansament de molts que estan a primera línia i s'enfronten dia a dia a l'epidèmia té poc a veure amb el cansament que genera treballar obsessionat per fer carrera o per obtenir l'èxit professional. Té una altra qualitat. Es tracta d'un cansament que, segons el filòsof, *val la pena* (2020: 35).

Un altre autor, el periodista i empresari Tatxo Benet, ha publicat recentment un llibre (2020) on descriu la seva experiència com a malalt de covid, la seva estada a l'UCI de l'Hospital Clínic de Barcelona i els seus sentiments i pensaments durant les setmanes en què va estar ingressat lluitant entre la vida i la mort.

Quan estaven a punt d'intubar-lo, els metges del Clínic van voler abans provar de revertir la greu situació en què es trobava utilitzant un aparell anomenat LAF (lentilles d'alt flux). Es tracta d'un dispositiu col·locat a les fosses nasals que expulsa oxigen a pressió.

Un metge, amb veu tranquil·la, li va explicar de què es tractava i li va donar unes instruccions. Li va dir que, a més de respirar, procurés tancar la boca i deixar que l'oxigen fluís fins als pulmons. Allò va ser com una revelació. Per primer cop, els metges esperaven alguna cosa d'ell. No n'hi havia prou de fer simplement repòs. Aquell metge li demanava que vigilés la seva respiració. De moment, doncs, no l'intubarien. Si volia evitar la negra nit de la sedació, el tub i el respirador artificial —avantsala, molts cops, de la mort—, calia participar activament en la recuperació. Ho va entendre.

A partir d'aquell moment va ser conscient de totes i cadascuna de les inspiracions i expiracions que feia, i a això s'hi va dedicar les hores i els dies següents, segurament els més crucials de la seva vida. Reunir totes les forces per ser conscient de com respirava, de com inspirava i expirava, de tancar la boca perquè l'oxigen es quedés una estona als pulmons i els alvèols pulmonars no patissin tant i poguessin oxigenar la sang. Hora a hora, minut a minut, durant aquelles hores vitals no va fer res més que respirar.

L'autor, expert nedador acostumat a llargues distàncies, es veia a ell mateix, diu, fent la travessia de Mallorca a Menorca: catorze hores seguides nedant, una braçada darrere l'altra. Sense res més al cap. Només nedar, deixar que l'aigua formés part del propi cos, en una compenetració perfecta, una fusió perfecta amb el mar, com si sempre n'hagués format part. Quan el seu fill li pregunta, un cop recuperat, si havia tingut alguna temptació religiosa veient la mort tan a prop, ho nega amb rotunditat. Es pot viure perfectament sense déu, afirma, i es pot morir perfectament sense déu, i també sense cap mena de creença o d'expectativa religiosa. La determina-

ció i la concentració, afirma, havien estat clau en la seva recuperació.

Els dos autors parlen del mateix: d'una gran crisi mundial, el filòsof, i d'una gran crisi personal, el periodista: dues situacions extremes que confronten amb la mort. Tots dos es distancien de qualsevol pensament religiós, però apellen a una vida amb sentit, la *vida decent*, que consisteix a fer allò que toca fer, diu el filòsof. La concentració absoluta en el moment present del malalt a l'UCI, la seva total determinació a fer el que calia fer en aquells moments.

El concepte que podríem trobar enfront d'aquest plantejament vital, i que s'hi oposaria, seria possiblement la paraula «negligent». Negligent, segons el diccionari, significa «que no mostra l'interès ni la cura que caldrien». Aquesta reflexió fa revisar la manera de concebre el món. No ser negligent seria, doncs, saber portar una vida decent, saber que, després d'una braçada, en ve una altra. No ser negligent voldria dir recobrar també una certa memòria del temps; situar-se en aquesta línia fina del temps, entre allò que ens ha precedit i el món que vindrà. Significaria posar atenció en aquesta línia delicada i tenir-ne cura. Recuperar el fil del vincle perdut per retrobar el sentit de nou. Recobrar la memòria del temps, saber tornar a casa, saber cuidar de la pròpia casa.

Significaria, alhora, no ser negligent amb el món, amb la pròpia vida. La pandèmia mostra que alguna cosa s'ha desordenat. Permetre que la vida es perpetui és, en certa manera, restablir l'ordre de les coses. Fer possible una manera diferent d'unir-se al món. No agafar-ho tot. No apropiari-se de tot, no ocupar el món de punta a punta, grollerament.

Significaria trobar un lloc nou. Portar la mirada cap a les coses mudes, permetre que s'expressin, que trobin espai i presència. Intuir que no tot està dit, ni mostrat, ni explicat, ni desvelat. L'autor Raphaël Dôkô Triet (2020) evoca en una petita història aquest lloc diferent, no ocupat, lluny de les mirades. En alguns països, diu, hi ha una tradició segons la qual els infants, quan van a dormir, deixen, en un extrem del coixí, un petit espai lliure. És l'anomenat «espai per a l'àngel», per tal que, mentre ells dormen, l'àngel pugui venir a descansar al seu costat. És l'àngel que protegeix les nits. *El lloc de l'àngel*

podria ser aquest lloc no ocupat, fresc, que permet restablir l'ordre de les coses, el lloc no conreat, que permet que la vida es perpetui, que creixin herbes lluny de la mirada de l'ésser humà, que els animals es reproduïxin, que els ocells hi facin niu, hi vagin a beure.

L'escriptora Joan Halifax (2020) fa referència a una pràctica japonesa que es diu *kintsukuroi*, que significa «reparació d'or». *Kintsukuroi* defineix l'art de reparar la ceràmica amb pols de platí o d'or barrejada amb laca, de tal manera que la reparació reflecteix la història de la fissura, del lloc trencat. És una reparació que no s'oculta. Deixa veure clarament la part esquerdada. Combina matèria comuna amb els materials més preciosos per reparar-la sense amagar-la. Tot queda a la vista. L'objecte reparat reflecteix així la pròpia fragilitat, la seva imperfecció, però, d'aquesta manera, també tota la seva fortalesa.

Sembla una bona imatge per definir la situació en què ens trobem. Amb el dolor, el pànic, la indignació, l'apatia, amb tot això fer la *reparació d'or*, desenvolupar una nova manera d'estar en el món, construir una vida decent.

Bibliografia

- BENET, Tatxo. 2020. *La travessia més difícil*. Barcelona: Viena.
- BERENGUER, Laura. 2022. «Incertidumbres y pandemia». A: *Zen y soledad en tiempo de pandemia. Diálogos en Shingetsuji*. Quadern 3. Barcelona: Llibres de Lluna Nova. P. 103-107.
- DÔKÔ TRIET, Raphaël. 2020. «L'écologie ou la part de l'ange». *Revue Zen*, 100. Association Zen Internationale.
- 2020. *Unsui*. Cuaderno 11. Morón de la Frontera: Seikyujii.
- HALIFAX, Joan. 2020. *Al borde del abismo*. Barcelona: Kairós.
- ŽIŽEK, Slavoj. 2020. *Pandemia*. Barcelona: Anagrama.